

Barbastella barbastellus

barbastell

Däggdjur

STARKT HOTAD (EN)
C2a(i)

Klass Mammalia (däggdjur), Ordning Chiroptera (fladdermöss), Familj Vespertilionidae (läderlappar), *Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774).

Beskrivning. Barbastellen är en medelstor och mörk fladdermus. Pålshåren är svarta vid basen och gulaktiga i spetsen. Öronen är 12-18 mm långa, breda och framåtriktade och möts i pannan. Underarm 36-44 mm, vingspann 262-292 mm.

Utbredning och status. Barbastellen är känd i Sverige sedan år 1746. Fram till 1954 finns 36 fynd från 21 lokaler i Skåne, Halland, Blekinge, Småland och Värmland. Under perioden 1978-2010 har observationer av barbastell gjorts på ett hundratal lokaler i 9 sydsvenska län. Barbastellen förekommer nu sällsynt i södra Sverige norrut till Västergötland och Östergötland. En jämförelse mellan senaste årens inventeringar med tidigare fynduppgifter är svåra att göra eftersom det i huvudsak nu är områden som inventerats för första gången. Emellertid pekar alla återinventeringar och kontroller av kolonier i norra delen av utbredningsområdet på en stark tillbakagång som fortfarande pågår. Arten observeras årligen på olika övervintringsplatser, i Skåne, enstaka platser i Halland och Småland samt regelbundet i Karlsborgs fästning i Västergötland. En yngelkoloni om ett tiotal individer påträffades 1988 i Småland inom Vimmerby kommun i norra Kalmar län. Denna förekomst, som kontrollerats årligen sedan dess, finns fortfarande kvar. År 1999 inleddes en inventering i gränstrakterna mellan Småland och Östergötland. Efter flera års inventeringar i Småland och Östergötland påvisades ett större kärnområde för arten. Fortsatta inventeringar har sedan kartlagt populationer i sydligare områden i Småland och Halland. Det har även visat sig att det finns små populationer på Öland, Gotland och i Blekinge. I Skåne, där arten tidigare var relativt spridd, gick arten tillbaka och var under 1900-talet borta från stora områden. Under det senaste decenniet har arten visat tydliga tecken på en allmän återhämtning och expansion. Ett av artens starkaste fästen i Sverige finns nu i Fyledalen och i flera andra områden där den tills nyligen saknats, har den nu dykt upp. Orsaken kan vara att tillgången på gamla lövträd har ökat, t.ex äldre bokbestånd och döende almar med lös bark, håligheter och sprickor. Populationens storlek är okänd men kan tills vidare antas vara i storleksordningen 500-1 000 exemplar. Arten förekommer över stora delar av Mellaneuropa från Spanien, Frankrike, södra Storbritannien och Irland i väster till Kaspiska havet i öster, men är överallt sällsynt.

Ekologi. Barbastellen har i sitt kärnområde i norra Småland och södra Östergötland oftast tillhåll i eller nära byar i skogslandskapet, till stor del belägna på hög höjd över havet (upp till ca 300 m.ö.h.). Miljöerna kännetecknas av äldre genuin gårdsbebyggelse, ofta i byar med flera näraliggande gårdar och ladugårdar. I omgivningarna finns vanligen rikligt med äldre, grova f.d. hamlade träd och andra äldre lövträd, beteshagar och ängar, gärna med översilningsmark och kärr. Trädgårdar av äldre typ, icke alltför intensivt skötta, utgör också en viktig jaktbiotop. Barbastellerna jagar mest i närområdet kring kolonierna men gör också regelbundet besök i skogsområdena runt om och jagar där bl.a. i äldre typ av skog som ännu bär spår av utmarkbete. Data från både västra och östra Småland visar att de regelbundet flyger minst 4 km från kolonimiljöerna. Mycket av dessa skogar avverkas nu och ersätts av kalhyggen och planterade ungskogar. Detta är troligen huvudorsaken till försvinnandet av flera kolonier och populationens tillbakagång i norra delen av utbredningsområdet. Vid dåligt väder använder de ofta vind- och regnskyddade "lövtunnlar" i form av markvägar ut mot utmarken/skogen, omgivna av tätt lövverk såsom hasselbuskage. Arten är speciellt inriktad på att ta fjärilar, framför allt småfjärilar, men tar även flera andra smådjursgrupper, t.ex. tvåvingar och spindlar. Födötillgängligheten beror därför säkert på rikedomen och artsammansättningen av insekter som produceras i hagmarker, ängar,

trädgårdar, lövridåer, längs markvägar etc. De hittills kända förekomsterna utgörs alltid av få individer. Hittills har endast enstaka platser med fler än 10 vuxna djur påträffats. I andra delar av Sydsverige har observationer gjorts i annorlunda miljöer, t.ex. äldre bokbestånd, slottsparkar och grov lövdominerad gammelskog. Barbastellen är aktiv under en mycket lång säsong. På sydsvenska lokaler har arten observerats ute på födosök från april till mitten av oktober. Mycket lite är känt om migration och övervintring. Eftersom arten under senare år observerats vid Falsterbo, Revnabben i Ystad och Kåsehuvud i Skåne, Ottenby på Öland och Hoburgen på Gotland tyder detta på lokala flyttningsrörelser och att fladdermössen före övervintringen utnyttjar den rika tillgången på insekter vid kustmiljöer. Övervintrande exemplar har i Sverige anträffats i jordkällare, gamla gruvor, samt i några slott och fästningar.

Hot. Kan vara utsatt för störningar på övervintringsplatser. Sommarkolonier kan drabbas när äldre byggnader renoveras eller hålträd faller. Barbastellens sällsynthet talar dessutom för att artens krav på jaktbiotoper är kritisk för dess förekomst. Avverkning av äldre skog av utmarkstyp i norra delen av utbredningsområdet är tydligen ett allvarligt hot. Fortsatt tillbakagång av jordbruket med betesdjur, hävd av hagar, ängar och skogsbyte på höglandet är säkerligen negativt för arten. Att man i dessa miljöer också omför äldre typ av trädgårdar till moderna med maskinklippta gräsmattor minskar utbudet av föda.

Åtgärder. Artens utbredning i landet, val av koloniplatser och övervintringsplatser behöver klarläggas ytterligare genom inventeringar och undersökningar. Yngelkolonier måste skyddas där de anträffas. Övervintringsplatser måste skyddas effektivt mot störningar, t.ex. genom att montera galler och grindar vid grottor eller gruvor där arten övervintrar regelbundet. De viktigaste områdena för barbastellen bör säkras genom "särskilda bevarandeområden" enligt Habitatdirektivets bilaga 2. Artens födosöksbiotoper, aktivitetsområden, födosöksbeteenden och födoval m.m. behöver klarläggas ytterligare. Kända och väl dokumenterade jaktbiotoper bör redan nu skyddas och vårdas t.ex. genom reservatsbildning, Natura 2000-områden, biotopskydd eller naturvårdsavtal.

Övrigt. Utländska namn – NO: Bredøreflaggermus, DK: Bredøret flagermus, FI: Mopsilepakko, GB: Barbastelle. Barbastellen är upptagen på den globala rödlistan (2008) där den är placerad i kategorin *Nära hotad* (NT). Därtill är arten upptagen bland arterna i EU:s habitatdirektiv, bilaga 2 och 4, den är fridlyst enligt Artskyddsförordningen (2007:845) 4 § och 5 §, samt är förtecknad i Bernkonventionen bilaga II (strikt skyddade djurarter). Alla europeiska fladdermöss omfattas av "Fladdermusavtalet" EUROBATS, the Agreement on the Conservation of Populations of European Bats, vilket lyder under Bonnkonventionen.

Litteratur

- Abel, G. 1970. Zum Höchstalter der Mopsfledermaus (*Barbastella barbastellus*). *Myotis* 8: 38.
- Ahlén, I. 2003. Inventeringen av barbastell (*Barbastella barbastellus*) 1999-2003 i Sverige. *Rapport 2003-12-01 till Naturvårdsverket (Dnr 409-1092-03)*.
- Ahlén, I. 2004. Inventeringen av barbastell (*Barbastella barbastellus*) 2004 i Sverige. *Rapport 2004-12-14 till Naturvårdsverket (Dnr 301-930-04)*.
- Ahlén, I. 2005. Inventering av barbastell (*Barbastella barbastellus*) 2005. Med notiser om andra ovanliga arter under året m.m. *Rapport 2005-12-14 till Naturvårdsverket (Dnr 301-1330-05)*.
- Ahlén, I. 2006. Handlingsprogram för skydd av fladdermusfaunan. Åtaganden enligt det europeiska fladdermusavtalet EUROBATS. *Naturvårdsverket Rapport 5546*.
- Ahlén, I. 2006. Inventering av barbastell (*Barbastella barbastellus*) 2006. Med notiser om andra ovanliga arter under året. *Rapport 2006-12-04 till Naturvårdsverket (Dnr 301-6799-05)*. Med några tillägg gjorda i februari 2007.
- Ahlén, I. 2008. Barbastell och några andra ovanliga fladdermusarter i Sverige 2007. *Rapport 2008-03-31 till Naturvårdsverket (Dnr 429-260-07 Nv)*.
- Ahlén, I. 2008. Nya fynd i Skånes fladdermusfauna. *Fauna och Flora* 103(1): 28-34. [Summary: New discoveries in the bat fauna of Skåne, Sweden.]
- Ahlén, I. 2009. Barbastell-projektet, bestämningshjälp och raritetskontroll samt anmärkningsvärda fynd av fladdermöss i Sverige 2008. *Rapport 2009-03-15 till Naturvårdsverket (Prot. N 96-08)*.

- Ahlén, I. 2009. Gotlands fladdermöss. *Natur på Gotland* 2009 (3-4):18-23.
- Ahlén, I. 2011. Fladdermusfaunan i Sverige. Arternas utbredning och status. Kunskapsläget 2011. *Fauna och Flora* 106 (2): 2-19.
- Ahlén, I. & Baagøe, H. J. 1999. Use of ultrasound detectors for bat studies in Europe - experiences from field identification, surveys and monitoring. *Acta Chiropterologica* 1:137-150.
- Ahlén, I., H. J. Baagøe & L. Bach. 2009. Behavior of Scandinavian bats during migration and foraging at sea. *Journal of Mammalogy* 90 (6):1318-1223.
- Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red.) 1996. *Rödlistade ryggradsdjur i Sverige - Artfakta*. ArtDatabanken, Uppsala. 335 pp. (Sid 255 artfaktablad om barbastell).
- Baagøe, H.J. 1987. The Scandinavian bat fauna: adaptive wing morphology and free flight in the field. In: Fenton, M.B.; Racey, P.; Rainer, J.M.V. (Eds.). *Recent advances in the study of bats*. Cambridge Univ. Press, Cambridge, pp. 57-74.
- Baagøe, H.J. 2002. Flagermus Chiroptera. Pp. 57-60 in B. Muus (ed.) *Danmarks Pattedyr*. Gyldendal, København.
- Baagøe, H.J. & T.S.Jensen. 2007. *Dansk pattedyratlas*. Gyldendal, København. 392 pp.
- Beck, A. 1995. Faecal analysis of European bat species. *Myotis* 32-33: 109-119
- Denzinger, A., Siemers, B. M., Schaub, A., & Schnitzler, H.-U. 2001. Echolocation by the barbastelle bat, *Barbastella barbastellus*. *Journal of Comparative Physiology* 187: 521-528.
- Dietz, C., O. von Helvesen & D. Nill. 2007. *Handbuch der Fledermäuse Europas und Nordwestafrikas*. Kosmos, Stuttgart
- Eriksson, A. 2004. *Habitat selection in a colony of Barbastella barbastellus in south Sweden*. Examensarbete i ämnet naturvårdsbiologi 20 poäng. Uppsala 2004, nr. 125.
- Frank, H. 1960. Beobachtungen an Fledermäusen in Höhlen der Schwäbischen Alb unter besonderer Berücksichtigung der Mopsfledermaus (*Barbastella barbastellus*) *Bonn. Zool. Beitr., Sonderheft* II/1960:143-149.
- Gerell, R. 1980. Fladdermöss i några nordöstkånska grottor. *Skånes Natur*, Årsskrift 67: 63-69.
- Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W., Kryštufek, B., Reijnders, P.J.H., Spitzenberger, F., Stubbe, M., Thissen, J.B.M., Vohralík, V. & Zima, J. 1999. *The Atlas of European Mammals*. Poyser, London.
- Nilsson, S. 1847. *Skandinavisk Fauna*. Första delen: Däggdjuren. Andra omarbetade upplagan. Gleerups, Lund.
- Norberg, U.M. & Rayner, J.M.V. 1987. Ecological morphology and flight in bats. (Mammalia; Chiroptera); wing adaptations, flight performance, foraging strategy and echolocation. *Phil. Trans. r. Soc. London (B)* 316: 335-427.
- Retzius, A. J. 1800. *Faunae Suecicae*. Leipzig.
- Russo, D., Cistrone, L., Jones, G., Mazzoleni, S. 2004. Roost selection by barbastelle bats (*Barbastella barbastellus*, Chiroptera: Vespertilionidae) in beech woodlands of central Italy: consequences for conservation. *Biological Conservation* 117:73-81.
- Ryberg, O. 1947. Studies on bats and bat parasites - especially with regard to Sweden and other neighbouring countries. *Svensk Natur*, Stockholm.
- Rydell, J. 1983. Övervintrande bredörad fladdermus, *Barbastella barbastellus* Schreber 1774, i Västergötland. *Fauna och Flora* 78: 69-70.
- Rydell, J. and Bogdanowicz, W. 1997. *Barbastella barbastellus*. *Mammalian Species* No. 557, pp. 1-8.
- Rydell, J., Natuschke, G., Theiler, A. & Zingg, P.E. 1996. Food habits of the barbastelle bat *Barbastella barbastellus*. *Ecography* 19: 62-66.
- Samuelsson, G. 1954. Kristinehamnstrakten. Sid. 243-252 i: Nils. H. Magnusson & Kai Curry-Lindahl (red.). *Natur i Värmland*. *Svensk Natur*, Stockholm.
- Sierro, A and Arlettaz, R 1997. Barbastelles bats (*Barbastella* sp.) specialize in the predation of moths: possible implications for foraging tactics and conservation. *Acta Oecologica* 18: 91-106.
- Sierro, A. 1999. Habitat selection by barbastelle bats (*Barbastella barbastellus*) in the Swiss Alps (Valais). *Journal of Zoology, London* 248:429-432.
- Sierro, A. 2003. Habitat use, diet and food availability in a population of *Barbastella barbastellus* in a Swiss alpine valley. *Nyctalus (N.F.)* 8: 670-673.
- Stebbings, R. E. 1991. Genus *Barbastella*. I: Corbet, G. B. and Harris, S. (ads). *The handbook of British mammals*, third ed. Blackwell. Oxford, pp-128-130.
- Steinhauser, D. 2002. Untersuchungen zur Ökologie der Mopsfledermaus, *Barbastella barbastellus* und der Bechsteinfledermaus, *Myotis bechsteinii* im Süden des landes Brandenburg. *Schriftenreihe für Landschaftspflege unter Naturschutz* 71:81-98-
- Themenheft "Zur Situation der Mopsfledermaus in Europa". 2003. *Nyctalus (N.F.)* 8:507-12.
- Welander, E. 1916. Barbastellen - *Barbastella barbastellus* - funnen i sydligaste Östergötland. *Fauna och Flora* 11: 144.
- Welander, E. 1929. Barbastellen, *Barbastella barbastellus* Schreber, återfunnen i södra Östergötland. *Fauna och Flora* 24: 184-186.

Welander, E. 1950. Småländska smådäggdjur. sid 119-126 i: Natur i Småland. (J. A. Eklundh & K. Curry-Lindahl, red.). *Svensk Natur*, Stockholm.
Wikström, J. E. 1840. *Stockholms flora*. Stockholm.

Ingemar Ahlén 2011. © ArtDatabanken, SLU 2011-11-18